

Eesti Majandus

Tööstuse, kaubanduse ja rahanduse ajakiri

2. köide

Tallinnas. 7. aprillil, 1923

Nr. 7

Sisu:

Toimetuse kommentaar

F. Hedmann: Rootsi tööstus ja tema tähtsamad saadused

A. Pallo: Vene riigitööstus läinud aastal

Prof. Dr. Ed. Berendts: Maamaksu korraldusest Eestis

Sise- ja väljamaa kroonika

Teated ettevõtete tegevusest

Isiklikud teated

Raha- ja kaubaturu ülevaated

Ilmub kord nädalas

Wäljaandja: Eesti Majanduspoliitiline Selts, Tallinnas

E. T. K. Eesti Tarvitajate Keskühisus

Asutatud 1917 aastal.

Peakontor: TALLINNAS, Estonia puistee 15.

Telegrammid: „ESTOKO“.

Üleriikline tarvitajate- ja majandusühisuste
ostu-müügi, omatööstuse ja nõuande keskkoh.

Rahvusoahelise kaubaveo, kinnituse ja tollimise talitus.

Ladud – kõigis kodumaa linnades ja suuremates keskkohades.

Liikmed – 254 ühisust 278 kauplusega ja 105.000 üksikliikmega.

Osakapitaal – 50 miljoni marka.

Läbimüük 1922 a. jooksul **1.526.285.000.-**

Si ole paremaid
paberosse kui

JAVA!

10 tükki, 15 Mk.

A/S A. Reier & Co.

Tallinn — Reval

EESTI MAJANDUS

TÖÖSTUSE, KAUBANDUSE JA RAHANDUSE AJAKIRI

Tellimise hind: aasta lõpuni Emk. 880.— Väljamaale Emk. 1760.—
1. juulini " 380.— " " 760.—

Toimetus: Pikk tän. 15, Tallinnas. Talitus: Lai tän. 38, Graafiline Ühing „Kiri“ Telef. 18-66

2. köide.

Tallinnas, 7. aprillil 1923.

Nr. 7.

Sisu: Toimetuse kommentaar. F. Hedmann: Rootsi tööstus ja tema tähtsamad saadused. A. Pallo: Vene riigitööstus läinud aastal. Prof. Dr. Ed. Berendts: Maamaksu korraldusest Eestis. Sise- ja väljamaa kroonika. Teated ettevõtete tegevusest. Isiklikud teated. Raha- ja kaubaturu ülevaated.

Tallinnas, 6. aprillil 1923.

Kaubabilans ja maksubilans.

Asjast huvitatud ametiasutused püüavad kodanikkudele ja ka väljamaalastele piinliku hoolega selgeks teha, et meie kaubabilans aktiivne olla. Kes ainult herra K. Kotsari artiklit kaubabilansi aktiivsuse ja passiivsuse kohta „E. M.“ 5. nris lugenud on, saab enesele juba väikese ettekujutuse sarnaste arutuste viljakusest ja otstarbekohasusest. Majandusteadlised algõpetused ei ole meil kunagi iseäranis suures lugupidamises ei poliitika, ega ka riigimeeste juures olnud, seda vähem veel üksikutes ametkondades, kus nende algmõistetega tihti elu ja surma peale maa-deldakse. Käesolevas küsimuses ei ole ametlikud sulemehed tänaseni omale selgeks teinud vahet kaubabilansi ja maksubilansi vahel ja käivad nende arutused kaubabilansi suhtes harilikult maksubilansi kohta. Eesti maksubilansi aktiivsuse või passiivsuse kohta kindlaid andmeid tuua on võimata. Ainsaks mõõdupuuks siin on Eesti marga kurs. Kuna viimane läinud aastal ennem tõusu, kui langemist näitas, ja selsamal ajal Eesti valuutatagavarad kasvasid, ilma et väljamaal laenusid oleks tehtud, siis võib sellest oletada, et see bilans mitte passiivne ei olnud. Ja kui meie kaubabilans samal ajal passiivne oli, siis näitab see marga kindla kursi juures ainult, et meil veel teisi, statistiliselt hindamata, teid oli oma arvete õiendamiseks väljamaaga, muidugi, kui meie kaubabilans mitte ainult statistiliselt, vaid ka tegelikult passiivne oli. Meie arvates peaks Eesti väliskaubanduse statistika viimase küsimuse peale palju suuremat tähelepanu pöörama, ja ennast mitte abstrakt-arutuste valda laskma meelitada, mis

statistika asi ei ole. Meil on vähe materiaale käepärast, kuid siiski võib oletada, et sellel alal parandused võimalikud on, mis ka meie kaubabilansi võivad lasta teises valguses paista. Nii on Eesti eksport-munad minevaaaastases väljaveos hinnatud Emk. 7,3 tükk, või — alla Emk. 3500 puud, kartulid — Emk. 48.— puud — kõik hinnad, mida perenaised Tallinna turul vaevalt kunagi näha said, kuna aga eksport-hinnad kohalikkudest kõrgemad pidivad olema, sest et meil tänini väljaveo-preemiaid ei ole makstud.

Sama küsimuse kohta kirjutab prof. A. Sack („Vaba Maa“, 4. apr. s. a.): „Seega tuleb passiivsus, mis üks kuuendik Eesti väliskaubandusest 2 aasta jooksul (sisseveo ülekaal Emk. 2.973,8 milj.) katta maksustamise eelarve ülejääkidest.“ Kui seda segast lauset tõesti nii tuleb mõista, et professori arvates meie maksubilansi saldo meie kahjuks (sest ometi maksubilansist võib siin jutt olla!) riigikassal sissetulnud maksude arvel katta tuleb, siis peab küll selle mõttevassingu üle imestama, mis isegi meie majanduslikult haritud meeste peas valitseb, nüpea kui tegemist on rahvusvaheliste maksuvahekordadega. Meie väliskaubanduse passiiv-saldo peab nii ehk teisiti makstud saama välisvaluutas. Siin ei aita mingisugused riigikassa ülejäägid Eesti pabermarkades mitte kriipsu väärtiki. Ja kas kujutab herra Sack tõesti ette, et iga aasta lõpul riigikassale order antifakse: „Väljamaksta kassa-ülejäagist Eesti väliskaubanduse passiiv-saldo katmiseks Statistika keskbüroo kokkuvõtte põhjal Emk. nii ja nii palju“? Kellele riigikassa selle orderi põhjal maksab? — Suurema osa riikide väliskaubandus on passiivne,

aga senini ei ole meie veel kuulnud, et riigi eelarvesse selle passiivsuse katteks summasid võetakse, sest peale Venemaa läbikukkunud kommunistlise katse on senini igal pool riigi majapidamine ja rahva majapidamine kaks ise asja, mida nii lihtsameelselt segada ei saa. Tahaks uskuda, et siin mitte tegemist ei ole prof. Sack'i, vaid tema artikli tõlkija väitega, ja tuleb jälle kord kahetseda, kui rasket materjaali Eesti ajalehed oma lugejatele teinekord seedida annavad.

Elukalliduse kasvamine. Kui meie perenaised leivad, et või kuu jooksul 5 marka naelast kallimaks on läinud, siis tekkib turul suur kära, mis otsaga teinekord parlamentigi ulatab ja isegi Vabrikantide Ühisuse Olympis valmistakse kuulu järgi märgukirju elukalliduse vastu, mis varustud igasuguse indeksi-materjaaliga, millele muidu päevavalgust ei näidata

sest et arhiivi tolm igasuguste numbrite seedimiseks tarvilik vaheaine olla.

Kas ei võiks meie asutused oma indeksid ka iga läinud kümne päeva (Eesti keeli: dekaadi) kohta ilmutada, nagu seda Nõukogude Venes tehtakse? Siis ehk läheks meie niisama külmavereliseks, nagu on Nõukogude Vene indeksi autorid, kes, leides, et kuu jooksul asja hind, mis enne sõda maksis 1 rubla, on tõusnud 20.420.000 rubla pealt 26.170.000 rubla peale (vaata kroonika), ja silmas pidades, et eelmise nelja kuu jooksul hind niisama 27–29% on tõusnud, kirjutavad: „Järjelikult läheb hindade tõusu protsess endiselt võrdlemisi ühetaoliselt ja ei tekita mingisuguseid tõsiseid kartusi“ (Ekonom. Shisn, 6. märtsist 1923). „Kaja“ ongi juba selle meetodi omaks võtnud ja seletab oma lugejatele, et ega's või hind ikka 1000 kordseks ei saa tõusta, nii et täitsa asjata on kära teha.

Rootsi tööstus ja tema tähtsamad saadused.

F. Hedmann, Rootsi konsul Tallinnas.

Ehk küll Rootsi tööstus väga vana on, algas tema arenemine paremusele peale tööstuslist murrangut 80. aastal, tagasihoidlikult ja omas siis aegamööda ikka enam ja enam silmapaistvama koha ilma tööstusmaade seas. Ainult Inglismaa, Ühisriigid, Saksamaa ja Belgia on oma tööstusega kaugemale jõudnud. Sellevastu on Rootsi tööstus ja kaubandus, kus tegevust leiab 52% kogu rahvast, oma kahest naabrist, Daanist ja Norrast, kui ka Prantsusmaast, Itaaliast, Hispaaniast, Hollandist ja Helveetsiast samm ees. Tähtsamaks põhjuseks selleks on tema metallirikkad mäed, metsad ja veejõud, osalt ka rahva praktiline iseloom. Rootsi inseneridel on alaline püüe oma ainesse süveneda ja teadmisi laiendada kasutoovalt oma erialale. Rootsi töölisel on tunnet peene ja punktipealse töö jaoks, ta on selge arusaamisega, kohusetruu ja omas töös intensiivne. Selle tagajärjel on Rootsi tööstussaadused oma esimese klassi omaduste tõttu omanud hea kuulsuse ja võivad tagajärjerrikkalt võistelda tööstussuurriikide saadustega, selle peale vaatamata, et viimased hulga odavamad on.

Juba vanasti oli Rootsi mäetööstuse maa ja oli kord isegi esimesel kohal oma

rauatööstusega. Kivisõe tarvitusele võtmisega puusõe asemel tõusis teiste riikide rauasaak Rootsi omast suuremaks. Mis aga puutub selle headusesse, siis seisab Rootsi raud ja teras alati esimesel kohal ja tungib esile oma kõrge väärtuse pärast kõigis maailma osades.

Rauamulla toodang on viimastel normaal aastatel edenenu kuni 7,5 miljoni tonnini. Sellest on välja veetud 80%, kuna ülejääk ligikaudu 1 milj. tonni oma maale ümbertöötamiseks jäi. Metallid hea oleneb küttematerjaalist kui ka valamisviisist. Rootsis maksva korra järel on valuahjud puusõega kõetavad ja sellest tuleb ka valatud raua kõrgem headus. Paljuid aastaid on puusõega valatud raud peaväljaveoartikliks olnud, hoolimata sellest, et suur osa omamaale ümbertöötamiseks jäeti. Raua väljaveo kõrval ei ole ka tähtsuseta nimetada raua ja terase poolvabrikatide, sepatööde ja muu rauakaupade väljavedu. Tähtsamad väljaveo artiklid on lattraud, raudraat ja raudtorud.

Väiketööstuse rauasaadustest on esimesel kohal Eskilstuna rauakaubad, missugune nimetus on tulnud tööstuse asukohast (Eskilstuna, väike linn Kesk-Rootsis).

Eskilstuna tööstus on oma algusest, 16. aastasajast kuni 19. aastasaja 70. aastani (ühesarvatud), käsitööstusena püsinud ja peaaesjalikult valmistanud rauast, terasest ja teistest metallidest nuge, käärisid, lukkusid, suuremaid ja vähemaad haakisid, viiliseid, haamreid, tangisid, puurisid, saelehti, harkisid, labidaid, koduseid tarbeasju, liuraudu, pudukaupa jne. Tööstus on viimaste aastakümnetega palju edenenud ja täienenud. Võib tõendada, et Eskilstunat, masinatehnika ja tööstusviisi poolest, väljamaa tööstuskeskkohtadega, nii kui Sheffield Inglismaal ja Solingen Saksamaal, võrrelda võib. Teda on ka tihti nimetud Rootsi Sheffieldiks. Suur osa tema saadustest oleks Eestile kasulikuks sisseveo kaubaks.

Masinaehituse alal on Rootsil vanad ja kiiduväärt teadmised. Tema mehaanilised vabrikud on rahvusvahelistel ja teistel näitustel auga ülesastunud. Pea kõik, mis masinate ja tööriistade valmistuses ette tuleb, valmistatakse omal maal, alates suurtest soomuslaevadest ja suurtükkidest ja lõpetades kõige vähemate tööriistadega.

Nende vabrikate seas, mille valmistamiseks Rootsi töökojad iseäranis spetsialiseerunud, on järgmised: separaatorid ja piimatalituse abinõud (A/B Separator, A/B Pumpseparator ja A/B Baltic), kuulilaagrid (Svenska Kullager Fabriks A/B, Nya Nordiska Kullager A/B), telefoni aparaadid (Allmänna Telefon A/B L. M. Ericson), mootorid (Bolinder Mekaniska Verkstads A/B, A/B Atlas Diesel, A/B Archimedes, Pentaverken j. t.), auruturbiinid (A/B de Laval's Angturbin, A/B Ljungström Angturbin), põllutöömashinad (Munktells Mek. Verkstads A/B, International Harvester Co, A/B Arvikaverken), puupapi- ja pabervabrikute masinad (Karlstads Mek. Verkstad), „Aga“ Blinkvalgus (Svenska A/B Gasaccumulator), petrooleum-keetjad (A/B B. A. Hjorth ja Co., A/B Max Sievert, A/B Optimus ja A/B Radius).

Eestis on Rootsi masinasaadused, nende heade omaduste tõttu alati otsitavad. Enne ilmasõda oli Eesti hea turg Rootsi põllutöömashinatele ja riistadele, niisama ka elektri ja telefoni materjalidele. Valuuta seisukorra tagajärjel on Rootsi saadused kannatanud ebaloomuliku võistluse all Saksa omadega. Paistab aga siiski, et Saksa võistlus on märksa lõdvenenud, mispärast jälle võimalus tekkib Rootsi kaupe Eestis müüa.

Viimase 20 aasta jooksul on elektritööstuses suuri edusamme märgata. Saaduste hulk on nii suur, et peale sisemaa tarvi-

duse täielikku rahuldamist läheb suur osa väljaveoks. Suuremad vabrikud sellel alal on: Allmänna Svenska Elektriska A/B (Asea), Nya Luth & Rosens Elektriska A/B och Elektriska A/B Eck.). Need kolm vabrikut valmistavad kõiksugu elektri aparate ja masinaid. Elektritööstus valmistab Graham Brothers, missugune firma ka kuulus on oma elektri töstmashinate poolest. Max Sieverts Fabriks A/B on kõige suurem maailma elektri juhede ja kaablite valmistaja.

Instrumentide tööstus on Rootsis kõrgel järjel ja paljud selle ala vabrikadid on ilmaturul kiitva otsuse saanud. Näituseks olgu nimetud A/B Stille-Verner'i haavaarsti instrumendid, mis ilmas paremateks tunnistatud. Ka Rootsi teaduslised instrumendid on väljamaal tarvitajaid leidnud.

Keemia-tehniline tööstus on viimastel aastakümnetel mitmel alal hoogsalt edenenud. Esimese koha omab kunstliste väetisainete tööstus. Sellel alal on superfosfaadi tööstusel viimase 50 aasta jooksul määratu edu olnud. Varemalt oli sellel tootmisel Eestis suur läbimüük. Ka toomasfosfaadi ostja on Eesti olnud Tomasfosfaadi tuleviku peale on Rootsil head väljavaated. Suuremad selle ala tööstused on: Stockholm Superfosfat Fabriks A/B ja Reymersholms Camla Industri A/B.

Lõhkeainete valmistamise tehnika edenedamine on viimase 4 aastakümne jooksul tähendusrikas olnud. Peale Alfred Nobeli leiduste, dünamiidi ja Nobel-rohu, missugused pöörde sellel alal tõivad, esimene kui lõhkeaine ja teine kui püssirohi, on Rootsist pärit ka hulk teisi sama tugevaid ja riisikovabaid lõhkeaineid.

Elektro-keemiline tööstus on Rootsis õige kiirelt edenenud ja rikaste veejõudude tagajärjel on temal suur tulevik. Keemiliste saaduste seas, mis elektri abil saavutakse ja Rootsist välja veetakse, on: karbiit, karbiidilämmastik, alkali ja mitmesugused kloraadid.

Portsellaanitööstus on vanem tööstus Rootsis. Kõige vanem praegu töötavatest vabrikutest on Rörstands Fabrik, Stockholmis, asunud 17. aastasajal. See ja Gustavbergi portsellaanivabrik on Rootsi juhtivamad vabrikud sel alal.

Portsellaanitööstusest vanem on klaasitööstus, mille algus ulatab 16. aastasaja keskele. Rootsi klaas on oma kõrge headuse poolest tähelepanuväärt seisukoha ilma-

turul omanud. Normaalajal võistles Rootsi klaas eduga väljamaa saadustega.

Väljaspool kõige tuttavam on Rootsi tuletikutööstus. Et ka Eestis tuletikutööstus hästi esitud on, oleks üleliigne selle juures pikamalt peatada. Võiks ainult tähelepanu juhtida Eesti haavapuu metsade peale, mis oleks kasulikuks väljaveokaubaks Rootsi-maale.

Tekstiil- ja valmisriiete tööstus on oma produktsiooni poolest tähtsam tööstusharu. Pea terve saaduste hulk jääb omamaa tar-

viduseks; aga kindlasti läheb ka osa välja-veoks, iseäranis Eestisse, kuna ka teised Baltimeremaad viimastel aastatel suurte partiide viisi tekstiilkaupa Rootsist on ostnud.

Igaühele, kes Rootsi esimeseklassi vabrikutega ja väljaveo äridega äriühendusse tahab astuda, on Rootsi üldine väljaveo ühing, Stockholms (Sveriges Allmänna Exportforening, Stockholm) valmis tasuta aadressa, kui ka tööstuse-, väljaveokaubanduse ja laevasõidu kohta käivaid teateid andma.

Vene riigitööstus läinud aastal.

A. Pallo.

Teatavasti lõppes sõjakommunismi ajajärk Nõukogude Vabariigis väga õnnelt. Katsed kommunistlik majandussüsteemi maksuma panna ei annud soovitud tagajärge. Natsionaliseeritud tööstusettevõtete juhtimine „ühest keskkohast ühise plaani järele“ üleriiklise majandusnõukogu kaudu, nagu see algusest peale kavatsatud oli, läks täiesti nurja. Riik ei suutnud töölilistele tarvilist ülespidamist muretseda, vabrikud kannatasid kütte- ja tooresaine puuduse all, produktsioon langes alatasa ning näljasunnil põgenesid töölised linnadest. Nähes, et Vene tööstus niimoodi kiirelt katastroofile läheneb, otsustas Nõukogude valitsus 1921. a. algul vägivaldsest kommunismi teostamisest loobuda. Algas uus ajajärk, „uus majanduspoliitika“ – „nep“.

Uus poliitika ei tähendanud sugugi veel täielist tagasipööramist kapitalistliku majandussüsteemi juure, ei ka ülevõetud tööstusettevõtete denatsionaliseerimist. Nep'i põhimõte seisis ainult selles, et riigi tööstusettevõtete eksploateerimist uue meetodi järele korraldada. Endise tsentralistliku süsteemi asemele, kus kogu tööstust ühest keskkohast ühise plaani järele üksikute tööstusharude peavalitsuste – „glavk'ide“ – kaudu juhiti, pidi saama nüüd täieline deentralistlik süsteem. Kõik natsionaliseeritud tehased jaotati eraldud majandusüksustesse, millesse kuulusid kas üksikud tehased ehk tehaste rühmitused – trustid*). Iga niisuguse

tööstusüksusele määrati riigi poolt kas kollegiaalne juhatus, ehk üks isik valitsejaks. Anti teatav tagavara tooresainet, küttematerjali, ning niimoodi eraldud tehase või trusti võis nüüd enam-vähem iseseisvalt töötama hakata. Juhatus oli autonoomne, täitsa ripumatu ja võis toimetada iseseisvalt oma initsiatiive järele nagu peremees kunagi: maksis töölilistele palgad, muretses ise tooresainet, kütet ja kõike, mis ettevõtte töötamiseks tarvitab. Oma toodangut ei olnud ettevõtte kohustud üleüldisesse varafondi ilma tasuta üle andma, nagu see päriskommunismi ajajärgus sündis, vaid iga ettevõtte võis realiseerida ise vabal turul oma saadusi raha eest, neid teistele riiklikele ettevõtetele kui ka eraisikutele müües.

Kõik niimoodi „iseseisvaks“ ümberloodud ettevõtted on kohustud töötama äri- lisel alusel, s.o. peavad oma sissetulekust ära elama, iga ettevõtte varandus on vormiliselt riigi varandusest eraldud ja tema kohta peetakse eri arveid. Ettevõtte juhatus vastutab riigi ees otstarbekohase asjaajamise eest temale eksploateerimiseks usaldud tehases või trustis jne. Uus süsteem on välispidi väga sarnane kapitalistlikes ilmas maksvale korrale. Vahe on ainult selles, et Venemaal tehase põhikapitaal ikka riigi omaks jääb ning ka puhaskasu ettevõttest riigile läheb. Sellepärast vastutab iga riigi trust ja autonoom ettevõtte oma võlgade eest ainult operatiivkapitaali- ga. Põhikapitaal ei või ka ettevõtte pankrotti jäämise puhul võla tasumiseks minna, sest see on osa riigi varandusest, mis võõrandamise alla ei käi.

*) Olgu tähendud, et siin „trust“ all on meile olude järele mõeldud autonoom ettevõtte, mis mitmest tehasest koos seisab, ja enesest riigitööstuse algrakudest kehistab.

Vene riigitööstuse ümberorganiseerimine deentralistliku-autonoomse põhimõtte järel algas Venemaal tegelikult juuli lõppu 1921, kus esimene niisugune iseseisev linatööstuse ettevõtte-trust ЛЬНОПРАВЛЕНИЕ (28.VII) kinnitati. 1921. ja 1922. aasta jooksul on pea kogu Venemaa riigitööstus juba ümber organiseeritud, üksikud ettevõtted väljaarvatud, mis otsekohe sõjavarustust valmistavad ja mis varustust riigi keskkassa arvel saavad.

Üksikuid iseseisvaid trustisi kinnitati Venemaal 1921. a. — 95, kõige rohkem aga 1922. aastal. Viimaste andmete põhjal on nende arv praegu 421-ni tõusnud. Neist on lähemaid teateid 380 trusti kohta. Nimelt ühendavad need 380 trusti 3306 tööstusettevõtet 839.673 töölisega. Alla 100 töölisega trustisi on 40 (10,5% üldarvust), 100–500 töölisega — 130 (34,2%), 500–1000 töölisega — 70 (13,4%), 1000–5000 töölisega — 99 (26,1%), 5000–10.000 töölisega — 21 (5,5%) üle 10.000 töölisega — 20 trusti (5,3%).

Kõige suuremad trustid on tekstiiltööstuses (17 trusti — 234.571 töölisega), siis metalltööstuses (12 trusti 185.845 töölisega).

Nep'i hinnates kirjutab L. Kritsman (ИТОГИ НЕП'а 1921—22. lhk. 14): „Läinud aastal ei suutnud riigitööstus mitte üksi operatiivkapitaali uuendada, millest ta aasta jooksul hulga väärtusi ära kulutas, vaid ta kaotas ka suure osa omast põhikapitaalist (olgugi, et see riigi puutumata varandus pidi olema. A. P.), ning astub uude aastasse veel väiksema kapitaalitagavaraga, kui tal eelmisel aastal oli. . .“

See otsus on väga kurb. Kurvem kui ette arvata võis. Sest nähtavasti ei ole kõigest ümberorganiseerimisest mingit tulu olnud. Trustid on sunnitud olnud aasta jooksul valitsuse orderite põhjal üksikutele kommissariaatidele (peaasjalikult sõja- ja raudteekommissariaadile) andma kaupasi 227.456.000 kuldrubla väärtuses, mille eest kas üldse ei makstud, ehk maksti hinda, mis vabrikuhinnast madalam; niisama on nad sunnitud olnud Tsentrosojusile 10 milj. kuldrubla eest kaupasi laenuks andma.

Et aga trustidel nende tegevuse alguses operatiivkapitaalist suur puudus oli, on selle tagajärjel rahapuudus nüüd veel enam suurenenud. Valmistuskulude katmiseks olid trustid sunnitud oma tagavarakaupasid realiseerima ükskõik missuguste hindadega. Rahva ostujõud ei olnud kuigi suur, kaup pakuti aga suurel määral, hinnad

langesid ja pea terve aasta jooksul tuli kaupasid kahjuga müüa. Pealegi oli arvepidamine paljudes trustides nii puudulik, et võimata on saaduste oma hinda välja arvata ning kahju või kasu kindlaks teha. Kuidas trustid läinud aastal oma saadustega kauplesid, võib järgmisest tabelist näha, mis ülevenemaalise tekstiil-sündikaadi andmete põhjal kokku seatud.

Sitsi riie nr. 6, mille ennesõjaaegne hind oli 18 kop. arss., maksis:

	1 arss. oma hind	1 arss. turu hind
25. märtsil	198.000 rbl.	150.000 rbl.
24. aprillil	380.000 „	200.000 „
8–29. maini	610.000 „	290.000 „
1. augustil	825.000 „	625.000 „
2. oktoobril	1.520.000 „	1.100.000 „

Nagu sellest näha, on läinud aastal tekstiiltööstus kogu aeg isegi kõige nõutavamalt kaupa kahjuga müünud, mõni kuu isegi 50% alla oma hinna. Siinkohal peab veel tähendama, et tekstiiltööstus võrdlemisi teiste tööstusharudega algusest peale suurema operatiivkapitaaliga oli varustud ja nii turul paremas seisukorras oli.

Samasugune vahe oma ja turuhindade vahel on terves reas teistes tööstusharudes. Isegi suhkrut müüdi jaanuarist kuni septembrini läinud aastal 30% alla oma hinna.

Ka ettevõtete direktorite vilumatus komertsküsimustes, ning sagedasti isegi kuritahtlus oli põhjuseks, miks trustid suuri kahjusid kandma pidid.

Hädakorral tuli trustil tihti oma kreditooridele raha asemel kaupadega maksta. Muidugi tuli niisugustes lepingutes veel rohkem hinda alandada. Niisugune ostja püüdis kaupa kohe edasi müüa ning surus turuhinnad veel rohkem alla. Nii tekkis alguses arusaamatu nähtus, et pea terve aasta jooksul vabal turul trustide kaupasi en detail odavamini võis osta, kui trusti oma en gros hinnad.

Ei ole raske ette kujutada, missugused resultaadid niisuguse majapidamise juures riigitööstuses aasta lõpul ilmsiks tulid: määratu suur defitsiit ja operatiivkapitaali, tooresaine ja valmiskaupade tagavarade vähenemine.

Andmed puuvillatööstuse kohta on järgmised:

Venemaal oli:

Puuvilla (tuh. pd.)		Riiet (tuh. arss.)	
Vabrikutes	Kohtadel	Pleekimata	Valmis
1.I.20.	350	8.000	483.000
1.I.21.	1.450	6.000	146.000
1.I.22.	3.746	2.800	190.000
1.VIII.22.	1.800	2.700	65.000

Neist arvudest on näha, et kapitaalikaotamise protsess, mis 1920–21. a. (sõjakommunismi ajajärgus) nähtavale tuli, niisama kiirelt ka „nepi“ ajajärgus edasi kestis. Puuvilla tagavarad on läinud aasta jooksul ligi 2 miljoni puuda vähenenud, uusi väärtusi selle vastu ei ole aga juure tulnud; seega on kahju rahuaja hindade järele 32 milj. kuldrubla ja praeguste ilmaturu hindade järele umbes 50 milj. kuldrubla. See on kahju ainult tooresaine vähenemise läbi. Kui siia juure arvame veel katmata amortisatsioonikulud ja riigi poolt antud abirahad, mis tagajärjeta ära kulunud said, siis tõuseb kahjusumma tekstiilitööstuse aastabilansis veel palju suuremaks.

Villa tagavarad olid Venemaal:

1. jaan. 1921. a.	– 1.860.000	puuda.
1. „ 1922. „	– 1.114.000	„
1. sept. 1922. „	– 731.222	„

Kuna aga valmiskaupade fond läinud aastal ei suurenenud, on villaseriide tööstus 383.000 puuda villa väärtuses kahjuga töötanud. Villa tarvitus Venemaal villa tööstuses 1923. on prof. Kanarski andmete põhjal 1.318.000 puuda, nüüd aga selgub, et villatööstus-trustidel raha olemas on kõigest 632.000 puuda ostmiseks, s. o. vähem kui pool sellest tooresainest, mis praeguses tempos töötamiseks aasta jooksul tarvis läheb.

Isegi linatööstus, mis lina eksporti raskuste tõttu tooresaine poolest kõige paremates tingimustes oli, tarvitas läinud aastal 2 korda rohkem tooresainet ära, kui uut tagavara juure muutseda suutis. Vene linatööstuse tooresaine nõudmine on praegu umbes 1.700.000 puuda aastas. Seda võiks siseturult saada, kuid trustidel puudub ostmiseks raha.

Peale tooresaine tagavarade on Venemaal ka kütte tagavarad vähenenud. Viimased kaks aastat tarvitati neid tagavarasid, mis veel enne enamlaste riigipööret kogutud olid. Näituseks olid nafta tagavarad Bakus:

1. okt. 1919. a.	239,6	milj. pd.
1. „ 1920. „	234,1	„ „
1. „ 1921. „	133,4	„ „
1. „ 1922. „	69,1	„ „

Ka sisemaal on laialiveetud nafta tagavarad suuresti vähenenud.

Rauamulla alal muutub seisukord hädahohtlikuks, olgugi et praegu metallitööstus ainult 3–4% rahuaja produktsioonist töötab ja veel 1. jaanuaril s. a. ligi 90 milj. puuda 1916.–17. a. väljavõetud rauamulla tagavaraks oli. 1. oktoobriks on see tagavara 81 milj. puuda peale vähenenud; siin peab aga tähendama, et need 81 milj. pd. 56 kaevanduses on laialipillatud ning paljude kaevanduste juureveo- teed niivõrt rikutud, et väljavedu võimatu. Niisuguseid tagavarasid, millele ligipääsemine võimalik, oli 1. oktoobril 1922 – 24,5 milj. puuda.

Tooresaine tagavarad muudes tööstusharudes on niisama vähenenud, nagu näit.: tee, tubaka, elektri, silikaadi ja teistes tööstustes.

Eelpool oli juba tähendatud, et Vene riigitööstus 1923 aastasse väiksemate kapitaalitaali tagavaradega astub, kui aasta enne tema tarvitada olid. Komisjon, mis Genua konverentsi jaoks materjaale kogus, arvas omal ajal välja, et normaalseks töötamiseks praegustes oludes umbes 1/4 ennesõjaaegses suuruses läheks tarvis riigitööstusele 1 miljard kuldrubla operatiivkapitaali. 1. jaanuariks 1922 oli olemas kõigest 552.249.000 rbl., missugune summa aasta jooksul veel suuresti vähenes. „Econom. Shisn“ 3. märtsist s. a. teatab, et läinud aastal operatiivkapitaali suurendamiseks riigi poolt trustidele 300 miljoni kuldrubla väärtuses lühikeseajalisi laenusid on antud, milledest aga midagi tagasimakstud ei ole. 1923. aastal loodetakse nagu uuest riigi eelarvest näha, 20 milj. kuldrubla nende lanude arvel tagasi saada, kuid seegi näib kahtlane olevat, sest „Torgov.-prom. gaseta“ nõuab juba, et tuleks komisjon asutada, kes selgusele jõuaks, kas neid „laenusid“ veel laenudeks lugeda, või lihtsalt tööstuse abirahadeks arvata.

Nõukogude valitsus on katsunud ka erakapitaali riigitööstusesse meelitada segaaktsiaseltside ning kontsessioonide näol, kuid seni neil meelitustel tuntavaid tagajärgi pole olnud. Eraettevõtjad on küll valmis oma isikuga „riigitööstuse ülesehitamises“ kaasa töötama palga eest, lootes

ühtlasi „kõrvaliste sissetulekute“ peale, kuid oma kapitaali riigitrustidesse mahutada nad veel ei julge.

Arukam enamlaste töösturitest Krumin kirjutab, et riigitööstuse seisukorra paranemist ainult siis loota on, kui temasse uusi kapitaalid mahutada, vastasel korral tuleb juba sel kevadel tööstuse kokkukui-
vamist oodata tooresaine ja kütte puuduse pärast. Ta kirjutab: „Kui kohe ei anta tarvilisi krediite naftaallikate eksploateerimiseks, siis jääb paremal juhtumisel nafta saak sama suureks, kui läinud aastal ja siis langeb 1923. a. navigatsiooni ajal nafta juurevedu vähemalt 30–40% mineva aastast (vanad tagavarad otsas, läinud aastal veeti neid veel Bakust välja. A. P.).

Edespõlised riigitööstuse perspektiivid seob K. ühendusesse sellega, kui kiirelt kapitaal end sisemaal kogub, ning kui peata tööstusesse voolama hakkab, niihästi sisemaal kui väljamaalt.

Sellega on Vene riigitööstus jällegi uude ümberistumise ajajärku jõudnud. 1½ aastase trusteeerimise tagajärjel on suurem jagu trustisi operatiivkapitaali täiesti ära

sõõnud, kaubad ei lähe – sest hinnad kallid ja nõudmine väike, tooresaine puudus kasvab, trustid vähendavad produktiooni, mõned tehased jäävad seisma. Jaanuarikuus asuski juba Moskvast kõrgema majand. nõukogu juures Scheini juhatusel „trustide reorganiseerimise“ komisjon tööle. Sellel komisjonil on ülesandeks koguda andmeid kõikide trustide ja nende tegevuse tagajärgede kohta, ning siis tuleb otsustamisele, kuipalju trustisi veel kui riigiärid edasi töötama saavad. Töötama kavatakse ainult neid jätta, kes omal jõul ära elada, s.o. kahjuta töötada suudavad. Paljud trustid tulevad likvideerimise alla, mõned ühendakse ühte, teised antakse rendile kui võtjaid leidub, kolmandad pannakse lihtsalt seisma. Töötama jäetakse nii palju kui kapitaali leidub töö edasi-
jätkamiseks. Praegu töötav reorganiseerimise komisjon enam nõiakivi ei otsi, uusi põhimõtteid ja metoode üles ei sea, vaid otsustab ja toimetab, sellest seisukohast välja minnes, missugune iga trusti aktiiva ja passiiva vahetõrk ja võrt trust. end majandusliselt elujõulisena näidanud

Maamaksu korraldusest Eestis.

Prof. Dr. Ed. Berendts.

II.

Enne maareformi*), mis 1919. aastal maksma hakkas (ja niipalju rahulolematust maal välja kutsus mitte ainult endiste suurmaaomanikkude keskel, vaid ka laialistes rahvahulkades) oli maaomandus koormatud 1) Vene riiklise tiinumaksuga ja 2) kohalike maksudega kahte liiki, Liivimaal tuntud nimede all: Willigungen ja Landesprästanden. Kõik kolm maksu olid repartitsiooni-, mitte kvotifiteedimaksud. Riigi tiinumaksuga oli 1875. a. saadik koormatud iga tiin kõlbulist maad ja metsa ja nimelt nii, et seadus ettekirjutas, kuipalju (kopikates) igalt endise Eesti ja Liivi kubermangu tiinult keskmiselt maksu tuli võtta. Iga kubermang pidi andma nende tiinude summa kasvatatud maksunormiga, kus juures jaotus kindlaks määras, kui palju lõpuks iga maksualuse maatüki peale maksu langes. See maamaks ei olnud mitte raske,

sest et maa mitte kõrgelt hinnatud ei olnud. Kaugelt raskemad ja tuntavamad olid kohalikud maksud. Ka need olid repartitsioonimaksud ja sellepärast oli suur tähtsus küsimusel: missuguse mõõdupuu abil neid jagada, missugust tarvitada siin võit? 1901. aastast saadik ei olnud jaotamis-
mõõdupuu endises Eesti- ja Liivi kubermangus mitte üks ja seesama, sest Liivi kubermang läks nimetud aastast maapäeva otsuse põhjal üle maa uue katastri juure, kuna Eesti kubermangus vana ja kaunis vananenud hindamisviis püsima jäi. See oli pärit veel Rootsi ajast ja oli kord suur edusamm olnud teel õiglase hindamise juure, aga seitsaadik kui majanduslisel tingimised mitmes suunas olid muutunud, ei olnud XVII aastasaja meetod muidugi enam otstarbekohane ja ainult konservatismus ja pietet vana ja päritu suhtes võis sellega leppida.

*) Vaata „E. M.“ nr. 3.

Maad hinnati „adramaa“ ja „taalri“ järele. Meie ei või mõistagi kirjeldama hakata, kuidas „adramaa“ väärtusmõõduks sai.

Teatavasti seisab sõna „adramaa“ ühenduses vana adraga, sest endistel aegadel kuni Rootsi ajajärguni oli, nagu nii mõnelgi teisel maal, atrade arv mõõdupuuks tasumääramise juures, mis talupojad maaomanikule ja maksudena maksuma pidid. Nii oli see ka vanal „Liivimaal“ orduajal. Aegamööda sai adramaa tarbema pinnamõõduks, vaheldudes koha ja aja järele.

Nii mõneski kuid mitte igas suunas heategev Rootsi ajajärk, iseäranis kuningas Kaarel XI valitsusaeg tõi kaugeleulatava muutuse, mis ühenduses oli tuntud mõisate „reduktsiooniga“, kui viimast laiendati vana Eesti- ja Liivimaa Rootsi piirkondade peale. Kaks kuninglikku käsku (1687 ja 1688) löid uue „adramaa-arvestamise“. Nüüd ei olnud adramaa mitte üksi pinnamõõt, mis arvesse võttis talude suurust ja arvu, vaid ka väärtusmõõt, mille järele pinna headust tuli hinnata. Need kuninglikud korraldused seadsid sisse ka „taalriarvestamise“. Taaler vastas Rootsi riigitaalrile ja viljaväärtuses võrdus ühe Rootsi tonnile – 2 vaka rukkile.

Kaarel XI reformidel oli kolm sihti:

- 1) reduktsiooni läbi aadeli võimu murda,
- 2) talupoegade kohustusi kindlasti ära määrata ja

- 3) kroonu maksusissetulekut suurendada.

Viimane siht saadi kätte nõndanimeitud adramaa-revisjooniga, mis adramaade arvu suurendas, täh. maksuüksuste arvu tõstis.

Siin peame tähendama, et esimene siht – maaomanduslike aadeli nõrgestamine – ka kätte saadi, sest reduktsiooniga läks $\frac{5}{6}$ kõikidest mõisatest üksi vanal Liivimaal kroonule üle. Aga kaugeleulatavat sotsiaalset reformi ei tulnud, sest pärisorjust ei kaotatud mitte ära, kuigi niihästi Kaarel IX kui Kaarel XI seda soovi olid avaldanud. Ja ometi oleks kerge olnud talupoegadele vabadust kinkida, sest 1690. a. saadik oli Kaarel XI täiesti kui absoluutne monark tunnistanud, ega oleks tal tarvis olnud seistuste nõusolekut, et oma tahtmist läbi viia. Kuid fiskaalsed huvid kaalusid üle ja sotsiaalpoliitilised jäid tahaplaanile. Eesti rahva mälestuses elab Rootsi ajajärk heledas valguses, aga Päriss hele paistab ta võrreldes Põhja sõja hirmsa laastamisega ja sellele järgnevale aastakümnetega kuni 1795. aastani, kus pärisorjus Vene eeskujul oma

tipule jõudis ja valjust avaldas, nagu kunagi enne, ning sellepärast täiesti põhjust andis väljaastumisteks Merkel'i, Friebe, Jan-nau ja Torma Eisen'i poolt, niisama 19. aastasaja esimestel aastatel Tartu ülikooli rektori G. F. Parrofi poolt.

Siin ei ole koht, et rääkida osast, mis mängisid adramaa ja taaler talupoegade kohustuste normeerimise juures ajajärgul pärisorjuse maksmahakkamisest kuni 1804, pärisõlve ajajärgul 1804–1819 (resp. 1916) ja teorendi ja raharendi ajajärgul pärast talupoegade wabastamist. Meid huvitab taaler ainult kui maksumõõt.

Kuni 1901 aasta reformini Liivimaal ja Eestimaa veel kauem olid aluseks taalriarvestamisele vanal Liivimaal 1804-da aasta talurahvaseaduse normid (täiendustega 1807 aastast) ja need toetasid Rootsi 17. aastasaja seaduste peale.

Mõõduüksusena esines taaler maad. 80 taalrit sünnitasid ühe adramaa ja taaler ise jagunes 90 krossiks.

Hinnatud said maksuhuvides põllumaad (n.n. nurm, s.t. alaliselt põlluks tarvitav maa), aiad, võsa ehk kütisemaa (s.o. maa, mis ainult perioodiliselt ilma iseäraliku väetusega külvi alla tuli ja vaheaegadel jälle metsa ja rohtu kasvas) ja aasad. Niihästi nurm (ja aiad) kui võsa ja aasad jagati igaüks nelja klassipinna headuse järele, kusjuures tundemärkidena figureerisid põllukoorkse ehitus ja maapõhi (nurm), võsal peale selle veel puu- ja rohusordid, mis tema pinnal kasvasid. Mis puutub aasade hindamisse, siis olid siin headuse tundemärkideks aasal kasvavad rohusordid ja heinasaak. Hindamisele ei tulnud: mets, need võsamaad, mida põllu tarvis üles ei küntud, vaid mida tarvitati karjamaaks, jõed, sood, järved, kanaalid, kivimurrud, liivalagendikud, nõmmed ja rabad.

Need olid siis kohalise maamaksu ja kohustuste objektid kogu endises Baltikumis, kuni aastani 1901 ja jäid seda osalt ka edasi.

Üks praeguse Eesti ja Läti agraalolude paremaid tundjaid, parema töö autor vana Liivimaa agraarseadusandluse alal, A. Tobien, andis selle maksustamise aluse kohta järgmise kriitika (kõne, peetud Liivimaa üldkasulikis ja majanduslikes seltsis 24. jaanuaril 1902).

Ta ütles: „Mis on siis selle tähtsama maksu alus? Ainuüksi põllumaa ja aas, sest ka võsa võib arvata põllumaaks laiemas mõttes, kuna ainult adra all olnud

võsa hindamisele tuleb. Kaks maaala peavad järjekult kandma kogu maksukoormat, või kui tahetakse kolm, sest ka aedu võib hinnata ja ühele astmele seada põllu- maaga.

Teised praeguses majapidamises mitte vähem tähtsad maakultuurid on kas hoo- pis maksuvabad, nagu karjamaad, või on koormatud ainult pinna järel määratud riigi-maamaksuga, nagu mets.

Millega seletada seda õiglusetust?

Tobien, niisama J. Keussler seletavad seda ajalooliselt. Maahindamise põhimõ- ted on nimelt pärit 17. aastasajast ja ei saanud aastatel 1804–1809 kaugelt mitte küllalt muudetud. Nad tugesid oletustel, mis kord olnud õigustud, mis aga pärast igasuguse aluse kaotasid.

Adramaa- ja taalriarvestamine oli esi- algselt mõeldud talude jaoks; ainult talu- maad olid maksukohuslised, nõndanimetud mõisamaa oli ju maksuvaba. Taludele ei olnud aga viisiks metsa anda, sest et talupo- jad oma puutarvitusi mõisametsades katsid. Pealegi oli endistel aegadel metsa nii rik- kalikult ja puuturg nii vähe arenenud, et metsad enamasti, väljaarvatud üksikud eran- did (soodsamad turustusvõimalused), vaevalt mingisugust väärtust kujutasid. Sellepärast jäid metsad Liivimaal kuni 1901. aastani (Eestimaal veel kauem) maksuvabaks, kuigi nad tihti (iseäranis raudteede ehitamisest peale) suuremat sissetulekut andsid kui põllud, ja mõisate maksujõudu kõrgel määral tõstma pidid. Sarnane oli lugu karjamaaga, mida endistel aegadel (kui karjapidamine veel koguni tähtsuseta oli) täiesti väärtuse- taks peeti, mis aga edeneva karjakasvatuse läbi suurema tähtsuse omandas.

Nii oli metsa ja karjamaa maksuvaba- dus maamaksusüsteemi üheks suuremaks puuduseks (võib ütelda, et nüüd, kus mets riigistud on, see puudus enam tähtis ei ole, kuid tuleb oletada, et riikline metsa-maja- pidamine küllalt otstarbekohane ei tundu ja ükskord mets jälle eraomanikkude kätte läheb, sest juba nüüd kuulukse kaebeid metsade mõistmata kasutamise suhtes). Kuid selle juure tuli veel teine raskem puudus; mitte küllane põllu m a a- ja koguni puu- dulik a a s a d e hindamine.

Kui arvesse võtta kolme ülalnimetud maaliigi (nurm, võsa ja aas) hindamise vahekorda ja nende klassi või astet siis hin- nati üht tonnimaad (üks tiin = 2 tonni- maad 3½ kapp = 2 vakamaad 23½ kapp) esimese astme nurme ühe taalri peale

(90 krossi), nii et taaler endast väärtusük- sust kujutas.

Üks tonnimaad põldu oli:

1 astmes	=	90 krossi (1 taaler)
2 "	=	75 "
3 "	=	50 "
4 "	=	45 "

Üks tonnimaad võsa oli:

1 astmes	=	30 krossi
2 "	=	25 "
3 "	=	20 "
4 "	=	15 "

Üks tonnimaad aasa:

1 astmes	=	16 ⁹⁶ / ₁₁₂ krossi
2 "	=	11 ²⁸ / ₁₁₂ "
3 "	=	8 ⁴⁹ / ₁₁₂ "
4 "	=	5 ⁷⁰ / ₁₁₂ "

(V. J. Keussler. Liivimaa taaler ja maamaksu- reform, „Baltische Monatschrift“, XXV Bd).

Tobien tähendab kõige pealt põllupinna väga pealiskaudse hindamise peale, sest et loomuliku viljakuse tundemärkideks ainult põllukoorukse värv ja paksus ja maapõhja ehitus võeti, kuna arvesse ei tulnud teised tähtsad faktorid, nagu pinna kobedus, huu- mustagavarad, pinnaosade seguvahekorrad, asukoht ilmakaarte suunas, niiskustingimi- sed ja saavutud bruttosissetulek. Edasi oli ettenähtud nelja klassi arv liig väike, et hin- damisel põllupinna mitmesuguseid hea- d u s e - astmeid tabada võida.

Ka 4 põlluklassi vahekord üksteise suhtes ei vastanud tõelolele, sest kõige kõrgema ja madalama klassi väärtusvahe on tõepoolest palju suurem, kui maksvad hin- damisreeglid fikseerivad. Kuigi kõige nelja klassi üldsaaik tõusnud on, siis on see juurdesaak kõrgemates klassides suurem kui alumistes.

Niikaua kui see vananenud Rootsi hindamisviis maksev oli, tuli ilmsiks veel üks kahjulikum nähtus. mille peale maa- maksu süsteemi tundjad meie juures tähel- panu juhtisid. See oli: 1) täiesti puudulik aasade hindamine ja 2) majapidamise asu- koha ignoreerimine.

Kõige paremat aasa ei hinnatud (või ei hinnata, kus uus Liivimaa kataster 1901 aastal maksuma ei hakkanud) mitte vähem kui kolm, täpisealt ²/₃ korda madalamalt, kui kõigehalvemat põldu.

Ka siin oli aluseks ajalooline põhjus. Rootsi taalriarvestamine ei olnud ju aasu üldse hinnatud ja neid samuti kui aedugi hindamata teokohusliste vastutasuna an- nud nõndanimetud „abiteo“ eest, mida ei arvestud. Kui 19 aastasaja algul (a. 1804)

taalarisüsteemi reformeeriti, nõudis Vene valitsus, et nimetud abitegu talupoegade käes tarvitada olevate aedade ja aasade järel normeeritaks. Seal juures hindas valitsus aasu väga madalalt (hoolimata rüütelkonna vastuseisemisest), et abitegu võimalikult piirata. Sellest oli tingitud ebanormaalselt madal aasade hindamine ja see jäi püsima ka hoopis muutunud majandusliste olude juures. See oli suur õiglusetus, sest vakamaa kõigeparemat aasa on ometi väärustlisem kui vakamaa halba põldu ja seda iseäranis siis, kus aas on mõne linna ligidal.

Kolmandaks sattus vana kataster vastollu tähtsa nõudmisega, mida esitakse uuele ratsionaalsele katastrile: maa- ja majapidamise asukohta ei võetud üldse arvesse. See sai ikka enam tuntavaks, mida enam kasvasid linnad rahva, tööstuse ja kaubanduse suhtes, sest linna ja isegi allevi lähedus annab ennast tunda, vähem vilja hindade juures kui metsa- ja aasa saaduste hindade juures. Vana „adramaa“ kaotas lihtsalt tähenduse kui mõõt pinnahindamiseks, just niisama nagu taalergi. Tobien tähendab: See on tabavalt nähtavale tulnud talumaade müügi juures, kus koha pinnatingimiste, aasade ja metsatükkide olemasolu tõttu taalrimaa eest 150–400 rubla saadi.

Vana Rootsi adramaa oli muidugi väga vaimurikas ja oma ajale vastav leidis, mis õigusega majandus-ajaloolastes huvi äratas. Tänapäeval aga on see Kaarel XI sünnitus oma tähtsuse kaotanud ja oleks sentimentaalsus ajalooliste mälestuste mõjul taalrile eluõigust anda või teda muudetud kujul edasielada lasta.

Vana Eesti kubermang oli seekord konservatiivsem kui Liivimaa, sest seal kestis adramaa- ja taalriarvestamine ikka veel edasi, kuna Liivimaal juba läinud aastasaja 70-tel aastatel katastri-reformi küsimus maapäeval üles võeti, mis lõpuks aastal 1901 otsustati ja mille tagajärg oli uus ja õige kulukas kataster.

Vana adramaa- ja taalriarvestamine kaotati 1901. aasta 4. juuni seadusega ja seati selle asemele uus ratsionaalne hindamisviis, mis vastas muutunud majandusoludele. Kahjuks ei ulatanud reform mitte praegusse Põhja-Eesti, endisse Eesti kubermangu.

Teises kahes endises Balti kubermangus (Eestimaal ja Kuuramaal) parandati*)

*) Endise Eesti kubermangu jaoks anti aastal 1896 uus hindamiskorraldus. Selle korralduse järel ei kuulunud hindamise alla mitte ükski põllud, aiad

küll hindamisviisi 19. aastasaja lõpul, aga tõesti põhjapanev maamaksu reform leidis teostust ainult endises Liivi kubermangus tänu 1901. aasta 4. juuni seadusele, mis vananenud „adramaa“ ja „taalri“ arvestamise lõpulikult ära kaotas ja ratsionaalse sissetulekukatastri ja nimelt „partsellarkatastri“ tarvitusele võttis. Olgu siin kohe tähendud, riigil (seekord Venemaal) selle juures mingisuguseid väljaminekuid ei olnud, sest terve operatsioon, mis üle 1 milj. rubla maksma läks, viidi maa kulul läbi (1903. a. peale).

Kui Eesti Vabariik nüüd maksuhuvides uue maa hindamisele asub ja, võib olla, maamaksu reformi läbiviia tahab, siis tohib väljaminekupunktiks ometi ainult Liivimaa 1901. aasta kataster olla. 1901. aasta reform ei laiendanud mitte üksi maksu- alust, ei muutnud mitte ainult hindamise viisi, vaid toimetas uusi mõõtmisi seal, kus enne täpisealne mõõtmine puudus ja valmistas maatükkidest uued kaardid, sest vanad ei olnud kaugeltki mitte täielikud ega rahuldavad. Kahe reformi tõttu, mis 1919. aastast saadik läbi viidi (maareform ja seisuste ja seisusliste institutsioonide ära- kaotamine, maapäeva ja maapäevakolleegiumi ära- kaotamine), kaovad tulevikus kaks tähtsat hindamisorgaani, kelle kohta tõele au andes peab tunnistama, et nad tähtsat ja kasulikku tööd on teinud (nimelt maapäev ja maapäevakolleegium). Niisama ei jää kubermangu- hindamiskomisjoone, kelle asemele astub mõni teine keskkoh. Alles jäävad aga maakonna- hindamiskomisjoonid, kuigi nende koosseis muutub.

ja aasad, vaid ka karjamaad ja metsad. niisama veed, mis kalapüügi läbi sissetulekut andsid. Maamaksu pidi võetama hinnatud puhassissetuleku järele, kus juures seda viimast mitmei kätte saadi seda mõõda, kas väljarenditud maa oli talu- või mõisamaa, müügi teel eraldud. Metsahindamise aluseks pidi olema: 1) maapinna ja puusortide järel hinnatud normaal- sissetulek, mida korralikus majapidamises normaalse olude ja normaalse vanadusklasside juures metsast võimalik saada oleks ja 2) turuvõimalus ja saadav müügihind puude eest. Eestimaal jäi „adramaa-arvestamine“ püsima, kuid ei vastanud mitte Liivimaa adramaa- ja taalriarvestamisele, sest adramaa kujutas endast siin 300 rublalist sissetulekut. Adramaa oli jagatud 100 ossa, nii et ühe adramaa maksuüksus kolme rubla sissetulekule vastas. „Mõisa“- ja talumaa“ vahel ei tehtud enam vahet. Maapinnal lasuvad kohustused olid nõndanimetud reaalkohustused, mis lasusid maatüki peal vahetegemata omaniku seisuse vahel.

Ka riigi tiinumaksu jaotati ühetasasel adramaa järele.

Kroonika.

Majanduslised teated.

Eesti.

„Majanduspoliitilise Seltsi“ kõnekoosolek oli neljapäev, 29. märtsil linna raekojas, kus prof. A. Sack huvitava referaadiga Eesli rahareformi ülesannete kohta esines. Järgnevatel läbirääkimistel otsustati sama teema läbiharutamiseks pärast pühi veel teine koosolek pidada.

Eesli tubakatööstus. Tubakatööstus on Eestis üks noorematest tööstusharudest, mis Eesti iseseisvuse ajal asunud. Enne ilmasõda ja kuni sakslaste okupatsioonini ajani saadi tubakat ja tema saadused peamiselt Venemaalt Peterburi ja Moskva, vähemal määral ka Riia vabrikutelt. Saksa okupatsiooni ajal veeti Eestisse tubak Saksamaalt. Sel ajal hakati ka Eestis tubakat kasvatama ja ümber töötama. Kahjuks ei olnud tubakakasvatajatel tarvilisi teadmisi, ei tubakakasvatamises ega ka tema ümbertöötamises, ja selle tõttu ei rahuldunud tubak tarvitajate nõudeid. 1919. a. asutati tubakatööstus o/ü „Tubak“ Tallinnas. 1920. a. pandi uus „Tubakamaksu seadus“ maksma. See seadus on maksev veel praegu ja tema põhjal võetakse tubaka pealt riigi tuluks järgmiselt makse: 1) aktsiisimaksu valmis tubaka ja tubakasaaduste pealt; 2) patendimaksu tubakavabrikutelt, paberossitehastelt, tubakaladudelt ja tubakakauplustelt; ja 3) tollimaksu väljamaalt sissefoodava tubaka ja tubakasaaduste pealt. Praegusel ajal võetakse aktsiisimaksu tubaka ja tema saaduste pealt 5–40% müügihinna; patendimaks on 100–500 mrk. aastas, peale selle võetakse veel lisamaksu, ümbertöötud ehk valmistud tubaka ja saaduste hulka silmas pidades, ja tollimaksu väljamaalt sissefoodava ümbertöötamata tubaka pealt 800 mrk. puudast ümbertöötud tubaka ja valmisraaduste pealt 320–800 mrk. naelast. Tubakavabrikud peavad vähemalt 20.000 mrk. ja paberossitehased vähemalt 2000 mrk. aastas aktsiisimaksu maksma. O/ü „Tubak“ asutamisele järgnesid teised samalaadilised ettevõtted, nimelt „A. Reier & Ko.“, O/ü „Havanna“ ja A/S. „Laferme“, kõik Tallinnas, samal ajal töötavad veel Tartus, Paldiskis ja Narvas vähemad paberossitehased, valmistades käsiviisil paberosse.

1922. a. liituvad üksikud vabrikud üksiku rahameeste rühma kätte. Nii omandas A/S. „Laferme“ esiti O/ü „Havanna“ ja veidi hiljem „A. Reier & Ko.“ tubakavabrikud, moodustades viimase vabriku tegevuseks aktsiaseltsi. Sama läks Tartus asuv „F. Hoppe“ tubakavabrik uute omanikkude kätte, kuna Tallinnas „Eslon“ tegevust algas. Uus moodustud A/S. „Astoria“ algab uue tubakavabriku ehitamist Tallinnas.

1921. a. oli tubakatööstuse ettevõtete põhikapitaali kogusumma Emk. 38 milj., kuid juba 1922. a. tõusis see summa 80 milj. peale. Kodumaa tubakatööstuse edenemise tõttu on toore ümbertöötamata tubaka sissevedu aasta aastalt suurenenud, kuid valmisraaduste, paberosside jne. sissevedu vähenenud.

Nii veeti toorestubakat sisse:

	Hulk.	Väärtus.
1920	1748 pd.	Emk. 5,3 milj.
1921	17.541 „	„ 62,0 „
1922	39.217 „	„ 281,2 „

Tubakasaadusi veeti sisse:

1920	1411 pd.
1921	601 „
1922	263 „

Selle vastu on aga kodumaa vabrikute toodang suurenenud; nimelt valmistati:

	Paberosse.	Suitsutubakat.	Üldväärtus,
1921	156,2 milj.	410.314 naela.	Emk. 156,2 milj.
1922	341,3 „	816.628 „	„ 471,5 „

Tubakavabrikutes oli keskmiselt töölisi 1921. a. – 300 ja 1922. a. – 540. Mehaaniliste jõumasinate kogujõud vabrikutes oli 96 H. J., millejuures jõuna elektrit tarvitakse. Vabrikute tootevõime kogumäär praeguste sisseadete juures ulatab 8 tunnil. tööpäevas – 1,5 milj. paberossi ja 5.960 nl. suitsutubakat.

Tähelepanu köidab veel see asjaolu, et paberosside ja sigarettide sissevedu salakaubana praegu lõppenud, eriti võib seda paberosside kohta konstateerida. 1920. ja 1921. a. a. valgus Lätist ja Soomest, kus vanad hea kuulsusega tubakavabrikud, suurel arvul paberosse salakaubana sisse; kuid nüüd on isegi piiriäärsetes kohtades väga raske nimetud maade paberosse saada.

Seniajani on meie tubakasaaduste väljavedu õige väike olnud. Seletav on see tööstuse nooruse ja lühikesee tegevuse ajaga, kuid huvi meie saaduste vastu väljamaal on juba äratud ja loodetavasti tõuseb väljavedu tulevikus.

Kaupmeeste Liidu märgukiri rahaministerriumile toiduainete hinna tõusmise puhul.

Üleriiklise Kaupmeeste Liidu poolt on rahaministerriumile järgmine märgukiri saadetud:

Kohalikul turul on esimese järgu tarbeained viimasel ajal palju hindades tõusnud. Iseäranis tuntav on hindade tõus rasvaainete juures. nii et sealihha ja või kehvematele kodanikkude kihtidele peaaegu kättesaamata jäävad. Kui arvesse võtta, et ka mitmed teised esimese järgu tarbeained, näituseks suhkur, ilmakaubaturu seisukorra tõttu tugevasti hinnas tõusnud on, siis ärvardab sarnane nähtus üldist elukallidust esile tuua, mis riigimajanduse huvides vaevalt soovitatav, sest elukallidus kutsub omalt poolt tööliste ja ametnikkude palkade tõstmise küsimuse päevakorrale.

Eesti kaubanduslised ringkonnad, kes endid Üleriiklise Kaupmeeste Liidu ümber koondanud, vaba-kaubanduslisel põhimõttel seisdes, ei saa tähelepanemist selle nähtuse peale juhtimata jätta. Et kohalik kaubaturg ennast loomulikult reguleerida võiks, selleks oleks meie arvates tarvilik, et teravilja sissevedu endiselt ilma tollita oleks, kuna seal juures aga ka kodumaa teravilja väljaveomaksust tuleks vabastada, et Eesti põllupidajatele võimalust anda vaba võistluse alusel oma saadustele õiget ja kasulikku turgu leida. Kui elusloomade väljavedu võimalikuks ei peeta faktistada, siis tuleks, meie arvates tollitariif § 34 selles mõttes muuta, et soolatud, suitsetatud ehk külmetud liha minimaalse tolliga sisse vedada võiks. Edasi leiame tarvilikuks, et tollitariifi §§ 2, 3 p. 1, 18 ja 22 revideerimisele saaksid võetud ja neis paragrahvites näidatud kaupade sisseveotollid alandatud, hoolimata sellest, et kõikide nende kaupade välisturu hind alanenud ei ole, vaid mõnel koguni tõusnud.

Ü. K. L. juhatus loodab, et komisjon, välja minnes just üldriiklistest huvidest, seda ettepanekut tähele panemata ei jäta ja omalt poolt sellega kaasa aitab, et ähvardavat elukalliduse tõusu ära hoida.

(Pvlt.)

Eesti tööstuse arenemine 1922. a.

1922. a. jooksul on tööstuse ettevõtteid asutud – 93; neist on mitmesuguste ühisuste omi – 48 ja üksikute isikute omi – 45. Kõige rohkem on asutud Tallinnas – 37; maakondadest seisab esimesel kohal – Pärnu maakond, kuhu aasta jooksul 10 uut ettevõtet asutud. Asutud ettevõtete liikidest on kõige rohkem laua-, jahu- ja villatööstuse ettevõtteid nimelt: – 17; sellele järgnevad maitse- ja toiduainete ettevõtted – 12; uutest liikidest tuleb nimetada Tallinnas asutud pesuvalmistamise töökoda „Triumph“, mis on esimene sarnane ettevõtte Eestis, valmistades alus- ja triikpesu moodsa ja mehaanilise sisseseadega. Asutud ettevõtetes ülesseatud jõumasinate kogujõud ulatab – 1494 h. j. Peale selle on veel puhtjõujaamasi asutud („Ülenurme-Uulila“, „Ellamaa“, „Jägala“ j.t.) kogujõuga – 6840 h. j. Tööd leidub asutud ettevõtetes 1943 töölisele alaliselt, peale selle ajutiselt umbes 400 töölisele.

Neist andmetest on näha, et suurtööstuse ettevõtete asutamine läinud aastal seisma on jäänud. Asutud ettevõtted kuuluvad peaaesjalikult kesktööstuse järku ja nende eesmärk on kohalike farviduste rahuldamine, nagu: laua-, jahu-, villa-, ehitusmaterjaali-, maitse-, toiduainete-, nahaparkimise-, trüki- jne. ettevõtted.

Tallinna sadama tegevus veebruarikuul 1923. a. (Statistika keskbüroo andmete järele). 1923. a. veebruarikuul tuli Tallinna sadamasse 39 kaugesõudu laeva 26.285 netto rgt. mahutavusega. Neist oli: 3 Daani laeva (2.835 nt. rgt.), 9 Eesti laeva (4.283 nt. rgt.), 3 Inglis laeva (2.838 nt. rgt.), 1 Rootsi laev (216 nt. rgt.), 20 Saksa laeva (11.291 nt. rgt.), 2 Soome laeva (816 nt. rgt.) ja 1 Ühisriikide laev (4.006 nt. rgt.).

Laevasõit Emajõel ja Peipsi ja Pihkva järvedel 1922 a.

1922. a. navigatsioon algas Emajõel 14. aprillil ja Peipsi ja Pihkva järvedel 2. mail.

Kevadine veeseis oli haruldaselt kõrge, nimelt Emajões Tartu kohal 1,21 meetrit üle kõrge vee normaali, nii et jõe kaldad kaugel üle ujutud olid. See asjaolu raskendas kevadepoolset laevasõitu väga ja sünnitas palju kahju jõe ääres. Kõrge vee läbi läks palju metsamaterjaali kaduma, mis Emajõe ja teiste jõgede kallastele väljaveetud oli. Üldiselt oli aga keskmine kallaste veeseis navigatsiooni jooksul soodne.

Navigatsioon lõppes 27. novembril, kestes sellega Emajõel 227 päeva ja Peipsi-Pihkva järvedel 209 päeva. Viimase kolme aasta jooksul oli 1922. aasta kõige lühema navigatsiooni kestusega. Võrdluseks olgu öeldud, et

1920. a. kestis navigatsioon Emajõel 246 päeva, Peipsi ja Pihkva järvedel 234 päeva.

1921. a. – Emajõel 232 päeva, Peipsi ja Pihkva järvedel 211 päeva.

Veeteede märkimine on mitmeti raskendunud, sest puuduvad täpsed kaartid, mille järele süstemaatiline märkimis-töö võimalik oleks. Niisamuti olid endised kalda märgid osalt mädanenud, osalt kuritahtliselt kõrvalduid, kuna nende uuendamiseks krediit puudus. Viimasel ajal on lootust märkimist loomulikumat korraldada, nii hästi kalda märkide kui liini tulede poolest.

Möödaläinud aasta haruldase kõrge vee tõttu olid süvendus-tööd kevadepoolisel suvel takistatud nõnda, et nendega algust võidi teha alles juulikuul. Selle tõttu jäi palju efektiivsetuid töid, mis küll hädatarvilikud,

sügise pealetuleku puhul tegemata. Loodetavasti võib käesoleval aastal sellel alal rohkem ära teha.

Süvendaja „Peipus“ töötas läinud aastal:

Võhandu jõe kaanalis 24. juulist kuni 30. augustini. Üldine tööaeg oli 613 tundi, selles 313 tundi süvenduse aega ja 300 tundi mitmesuguseid seisakuid. Välja võetud sai selle aja jooksul 1980 kantsülda.

Lohusuu reidi kaanalis 30. augustist kuni 24. septembrini. Üldine töö aeg oli 344 tundi, sellest kulus 116 tundi süvenduseks ja 227 tundi mitmesugusteks seisakuteks. Väljavõetud sai kõige töö aja jooksul 652 kantsülda.

Mustvee sadamas töötas süvendaja 24. septembrist kuni 26. septembrini, kus süvendas 38 tundi, võttes välja 8 kantsülda.

Üldse on süvendaja läinud aasta jooksul 1294 tundi töötanud. Sellest kulus süvenduseks 467 tundi ja mitmesugusteks seisakuteks 827 tundi.

Põhjasid on puhastatud 2640 kantsülda.

„Post.“

Venemaa.

Hindade tõus. Veebruarikuul jooksul on Gosplani kaubhindade indeks järgmiselt tõusnud (kui eelsõja-aegsed hinnad = 1 võtta:

	1. veebr.	1. märtsil.	Tõus ^{0/100}
Põllusaadused	15.870.000	19.970.000	26
Tööstusaadused	26.830.000	35.040.000	31
Üldine indeks	20.420.000	26.170.000	28

Viimase 4 kuu jooksul on hindade keskmine tõus kõikunud 27 ja 29% vahel kuus ehk peaaegu 1% päevas.

Ukraina majandusline seisukord. (Kaubandusministeriumi teated). 1916. aastaga võrreldes on taliviljade külvipind langenud 1923. aastal umbes 7–8%; suveviljade alla külvatakse arvatavasti umbes 10–12% vähem. Kõige rohkem kahanenud on külvipind Donetsi kubermangus – umbes 30–35%. Loomade hulgas on vähenenud kõige rohkem hobuse arv – 27%; sarvloomi on arvu järgi vähem 10–12%, kuid piima- ja tööloomade arv nende hulgas on kahanenud 40%. Põhjapoolsetes kubermangudes on täielik tööstuslik kari olemas, sest et nälja ajal lõuna poolt kari põhjapoolse sõdale aeti.

Loomade puudusel ostetakse praegu Kubanimaalt Ukraina jaoks hobuseid, peaaesjalikult Donetsi kubermangule. Ka sugusigu (valgeid – inglise tõugu) umbes 2000 tk. soovitakse osta, vahetuskaubana päevalille õlikookide vastu. Muu seas soovitakse sugusigu osta ka Eestist, ja pakutakse sea elupuuda eest 15–20 puuda õlikooke.

Peale õlikookide, mis vahetuskaubana võib välja vedada, on Ukrvneshtorg järgmise vaba vilja väljaveo kava kinnitanud:

Rukid	5 milj. pd.
Otre	1,5 „
Nisu	0,5 „
Tatraid	0,5 „

ja hirsed – 3–4 milj. pd., kuid need olevat rõsked ja inimese toiduks kõlbmata.

Käesoleva aasta esimese kolme kuu jooksul on väljaveetud umbes 600.000 pd. rukkid ja 300.000 pd. otre – kõik Saksamaale.

Suhkru saak oli läinud aastal 17–19% endisest. Ühe suhkrutööstuse juhi ütelse järele on 1 puud suhkrut enesele 2 pd. maksma läinud. Niisugune

suhkrutõstuse langemine on seletav, et seni suuremad suhkrupeedi plantaatsiad kroonu käes olid, kes neid 8 tunnilise tööpäeva ja kulunud riistadega harida ei jõudnud, mispärast mineval aastal umbes 30^{0/0} tervest peedi saagist üles võmata jäi.

Viimasel ajal on ka väljamaalastele maad hakatud rentima. Nii on ameeriklased Hersoni maakonnas 24.000 tiinu põldu rendile võtnud, muu seas ka endise Glinka mõisa. Renditingimised on soodsad: 5 esimest aastat maksuta ja 6 aast. kuni 21. a. teatud maksu eest; 21. aasta järele läheb terve sisseade kroonu omaks (arvatavasti maksuta. T.). Et ameeriklased Ukrainast huvituvad, näitab ka see, et aasta algul on tegevusse asunud „Ameerika ühisus põllumajanduse tõstmiseks Lõunavenemaal“, mis põllutõstusele põllutöö koperatiivide kaudu lühikeseajalist laenu annab (1–3. a. peale), põllutõstamasinate, seemne ja ka raha näol. Ühisus on Odessasse 18 traktori toonud, mis kündmisvalmis on.

Poola.

(Eesti Poola Saatkonnalt).

Poola riigi laenukassa. Arvete seis 28. veebruaril 1923.

(milj. P. marga d).

Aktiiva.

Metalli tagavara pariteedi järele.

Kuld	41,4	
Höbe	44,1	
Väljamaa bilon	1,3	86,8

Välisvaluuta.

Vääritus kuld mrk.	3,3	
Vaalutade kursivahe	23,851,0	23.854,3

Väljamaa arved.

„Nostro“, vääritus kuld markades	40,2	
Kursivahe „Nostro“ väljamaa arvete pealt	72.843,5	72.883,7

Vekslid

		219.610,7
--	--	-----------

Tähtjalised ja kergendud tingimistega laenud

		61.037,1
--	--	----------

Riigi võlg

		1.085.000,0
--	--	-------------

Posti hoiukassa

		2.852,7
--	--	---------

Omad paberid

		9.666,9
--	--	---------

Teised aktiivid

		90.228,3
--	--	----------

Kokku 1.565.220,5

Passiiva.

1) Tagavara fond 50.347,7

2) Pangatähti liikvel 1.177.300,8

3) Shiro arved ja otsekoheselt äramakstavad kohustused:

a) Riigi keskkassa ja teised riiklised ja sõjaväelised kassad 92.581,6

b) Posti hoiukassa 3.878,2

c) Teised arved 172.153,9

4) Teised passiivid 68.958,2

Kokku 1.565.220,5

Varssavi börsi kursid veebruaris.

	1/II.	2/III.
Dollar	33.900	45.000
Näel	158.000	207.000
Pr. frank	2.050	2.725
Helveetsia frank	6.400	8.350
Saksa mark	0,89	1,75

Andmed naftatõstuse kohta Poolas 1922. aastal. Puhastusvabrikutes ümbertõõtud tooresnaftasi saadud:

	1922. aastal.	1921. aastal.
Bensiini	79.840 tonni.	61.751 tonni.
Petroleumi	204.960 „	162.966 „
Gaasi õli	111.870 „	102.620 „
Määre õlisid	109.700 „	95.298 „
Parafiini	35.430 „	— „
Vaseliini	1.010 „	1.076 „
Asfalti	10.270 „	12.238 „
Poolprodukte	95.680 „	107.577 „

Väljamaale saadetud, tonnides:

Bensiini	55.360
Petroleumi	109.020
Gaasi õli	94.240
Määre õlisid	50.450
Parafiini	23.140

Võrreldes 1921. aastaga on nafta-saaduste üldvõlvajavedu 1922. aastal 20.750 tonni võrra suurenenud.

Teatud ettevõtete tegevusest.

Tallinna Krediid Panga juhatuse aruandest 1922. aasta tegevuse kohta loeme muu seas:

„Panga 16-da tegevuseaasta ülevaadet peakoosolekule efekandes, teeb juhatus seda teatud rahuldustundega, sest et aasta äritegevus panga seisukohast paremini on lõpetud, kui mitmed eelmised äriaastad. Kogu mõõdalainud aasta jooksul fundus ärieringkondades vaba kapitaali puudus, mispuhul ka pangad laenude nõudmistega ülekoormatud olid. Kuna Krediid Panga ümber koondud ärieringkond algusest saadik väga laialine on, ei suutnud pank parema tahimise juures isegi mitte kõiki neid krediidi nõudmist täita, mis sisuliselt vastavõetavad olid, kuigi pank kogu oma kapitaalid laenu operatsioonidesse mahutas. Suuremat vastutulekut leidsid siiski puht ärikselised laenu kaubanduse ja tõstuse ettevõtete olistarbeteks, kuna majaoomanikkude ja maakohapidajate laenu soovisid, kui pikemaajalisi, loomulikult väga raske täita oli, sest et pangas peasjalikult liikuvad ärisummad tegevuses olid ja seisvaid summasis võrdlemisi vähe.

Ületõldiselt võis aga siiski aasta jooksul järjekindlat äritegevuse kasvamist tähele panna. Mõõdalainud peakoosoleku otsuse põhjal suurendati põhikapitaali aasta jooksul kuni 30 miljoni margani, sellest viimane osa küll üsna aasta lõpul, mis tuntavalt äritegevuse elustamisele kaasa mõjus. Hoiusummasis oli aasta algul Mk. 77.300.000.— laenusid oli väljaantud Mk. 84.500.000.— ja ületõldine äriseis oli tasakaalu viitud Mk. 121.900.000.— suuruses. Aasta lõpul olid vasfavad summad järgmised: hoiusummad Mk. 105.300.000.—, selle juures tähtjalisi aasta hoiusummasis üle 10 miljoni marga, kuna sõja ajal nad üsna ära kadusid, laenuid Mk. 176.300.000.— ja äriseis Mk. 223.500.000.— Ületõldine summade läbikäik 1922 a. oli Mk. 4.676.960.000.— (1921 a. 2.191.150.000.—).

Arvesse võttes meie valuuta stabiil seisukorda, on Krediid Pank ühes teiste suuremate pankadega aasta jooksul kaasamõjunud laenu protsendi vähendamisele, mis meie tõstus-kaubandusliste ettevõtetele teatud kergenduseks tohiks olla.

Kauba jaoskonna tegevus, mis aasta esimesel poolel võrdlemisi elav oli, muutus aasta teisel poolel vägasamaks, kuid teatud sissetulekut oli meil sellest ikkagi. Tähtsamaks aga, kui otsekohest kasu sellest jaos-

konnast, tuleb hinnata väljamaa sidemeid, mis tema kaudu omandud ja mille tagajärjel meil väljamaa korrespondentide võrk aasta jooksul tuntavalt kasvas, nii et väljamaaga kirjavehetus sama suur oli kui kodumaaga.

Kodumaalist äriühendust pidas pank endiselt üleval kohaliste iseseisvate pankadega, ilma et korda oleks läinud nendega lähemasse ühendusse astuda, kuigi meie panga poolt vastavaid ettepanekuid tehti.

Eelmisel aastal panga käite võetud Kinnituse Seltsi „Hansa“ peagentuur töötas rahuloldavalt, kuigi tema tegevuse suurenemine rahulikku laadi kandis ja järsku tõusu ei näidanud.

Panga liikumata varanduse juures võeti ette viimased suuremad välised remondid, millest osa käesoleval aastal lõpetakse ja mille tagajärjel nüüd maja korras peaks olema. Remondikulude peale vaatamata annab maja mõjuvat lisa puht panga sissetulekutele. Ka omandati Väike Karja ja Müürivahe tänavate nurga majad kohtu oksjonil, mis võimaldavad edaspidi panga vana väikest maja ühes uutega kokku liita ja ümberehitada korralikuks ärimajaks, milleks projektide tegemine ka juba käsil.

Tuntavat teenistust andis pangale mõõdnud aastal ka väljamaa raha ost ja müük, mis märksa elavam oli eelmisest aastast. Teenistus oli siiski piiratud, sest et pank vabade summade puudusel ainult tähtsusetu osa oma kapitaalidest valuuta operatsioonide alla mahutada võis, kogu kapitaali laenude näol klientide teenistusse andes.

Nagu eelpool tähendud, võib äritegevuse kokkuvõtet kordalainuks pidada, selle juures on tulude ja kulude arve märksa eelarvest ülekasvanud. Kokku on saadud tulu Mk. 31.714.691,18, kulusid on olnud Mk. 16.869.181,58, nii et puhast kasu järele jääb Mk. 14.845.509,60. Kulude hulka on arvatud ka mõned väikesed kahilased laenud, suuremat osa millest kindlasti käesoleva aasta jooksul loodetakse kätte saada, nii et ole need äriavapustused, mis mõõdnud aastal äriühenduse ette tulid; meie panka puudutanud. Puhtakasu jagamise kohta ettepanemise üksikasjalise eelnõu järele on dividendiks arvatud anda 24⁰/₀ kapitaali pealt, s. o. 60 marka iga aktsia kohta, mis herasid aktsionärisid küll rahuldada tohiks ka praeguse võrdlemisi kõrge panga laenu protsendi normi juures.

Järgneb võrdlev tabel Panga tegevuse kohta eelmisel kolmel aastal:

	1. jaan. 1923. a.	1. jaan. 1922. a.	1. jaan. 1921. a.
Aktiiva:			
T u h a n d e d m a r g a d .			
Kassa ja välisvaluuta	9.485,2	9.277,3	6.409,9
Arved teist. pank.	2.977,9	3.437,2	511,6
Väärtpaberid	2.117,9	875,8	589,5
Laenud ja debiitorid	179.044,0	87.671,1	43.628,8
Korrespondendid	18.936,2	12.715,2	3.356,5
Liikumata varandus	9.523,4	622,6	622,6
Muud	1.467,1	7.306,0	4.113,6
Passiiva:			
Aktsia kapitaal	30.000,0	10.250,0	10.000,0
Tagavara	12.704,9	336,5	64,8
Hoiusummad	105.303,4	77.324,3	39.881,7
Korrespondendid	14.928,6	7.295,0	1.368,2
Konto-korrent teistes pankades	31.804,0	2.269,1	2.112,7
Rediskont	5.756,3	1.475,0	1.400,0

Muud	8.209,1	17.751,7	1.688,3
Puhaskasu	14.845,5	5.194,6	2.716,8
Bilans:	223.551,8	121.906,2	59.232,5

T u l u d :			
Saadud ⁰ / ₀ / ⁰	13.496,3	6.677,9	2.172,6
Kommisjoni	14.205,3	7.747,4	3.273,7
Muud sissetulekud	4.013,1	2.059,3	87,4

K u l u d :			
Juhatus ja ärikulud	8.672,4	5.577,5	1.533,2
Operatsiooni	7.760,2	4.617,9	961,0
Kahjud	436,6	1.084,5	322,6
P u h a s k a s u	14.845,5	5.194,6	2.716,8
Devidend	24 ⁰ / ₀	20 ⁰ / ₀	12 ⁰ / ₀
Puhtakasu ⁰ / ₀ äri-kapitaalist	35 ⁰ / ₀	49 ⁰ / ₀	27 ⁰ / ₀

Kinnituse A/S Eesti Lloid pidas 28. märtsil s.a. oma korralist peakoosolekut, kus seltsi 3-da tegevusaasta aruanne kinnitati.

Üldine preemiate sissetulek ulatas Emk. 30.064.527,52 peale, kuna 1921. a. Emk. 23.303.920,91 oli, sellest on edasikinnituspreemiaid Emk. 19.794.431,03 väljamakstud, eelmisel aastal aga Emk. 15.193.793,57; seega on siis seltsil omal arvel preemiate sissetulek olnud Emk. 10.270.096,49, kuna see 1921. a. oli Emk. 8.110.127,34.

Kahjutasu on kogusummas Emk. 13.182.714,45 makstud, eelmisel aastal Emk. 11.010.388,95; edasikinnitajate kanda tuli Emk. 10.804.084,34, eelmisel aastal aga Emk. 10.363.863,52. Seltsi enese kanda langev summa teeb seega Emk. 2.378.630,11 välja, 1921. a. aga Emk. 646.525,43.

Seltsil on korda läinud kõiki väljaminekuid, nagu organisatsiooni, trüki- ja inventaari muretsemise kulusid katta ning tagavara kapitaali Emk. 8.076.872,50 peale tõsta, kusjuures aruanne Emk. 161.159,42 suuruse puhtakasuga lõpeb. Nagu teada toimetab selts elu-, tuli- ja veokinnitust ning käesoleva aasta algusest peale ka üksik- ja kollektiiv- õnnetusjuhuste ning reisipakkide kinnitust.

Tartumaa panga aasta-peakoosolek peeti hiljuti ära panga ruumides Tartus. Pank algas oma tegevust 1919. a. 1. oktoobril, maakonnavalitsuse korraldusel. Osanikkudeks on maakonnas asuvad omavalitsuse asutused ja ühistegelised seltsid. Panga põhikapitaaliks on 3.000.000 marka. Ärisel oli 31. detsembril 1920. a. 5.846.179 mk. 69 penni, 31. detsembril 1921. a. 13.101.266 mk. 56 pn. ja 31. detsembril 1922. a. 28.458.860 mk. 30 penni. Sellest hoiusummasid - 21.628.687 mk. Üldse on panga tegevuse jooksul 109.997.621 mk. 11 penni hoiule toodud. Laenusid oli 1922. a. algul 8.125.035 mk. 82 p., aasta jooksul on väljaantud laenusid 161.243.814 mk. 78 p., millest 75 prots. põllumehed on saanud. Laenudest on aasta jooksul äratasutud 146.063.574 mk. 39 penni, seega jäi aasta lõpuks laenusid 23.305.336 mk. 21 pn.

Puhaskasu jäi 1920. a. - 142.422 mk. 76 penni, 1921 a. - 131.632 mk. ja 1922. a. - 783.477 mk. 37 pn. Valdade omavalitsusasutustele ja seltsidele on laenu antud 9-12 protsendiga aastas, ühes arvatud pangakomisjon.

Panga nõukogusse valiti vanaduse järele lahkunud liikmed: H. Paukson, põllumees, Kavastusi, K. Grünfeldt, põllumees, Kirepist, K. Asper, põllumees, Laiuselt tagasi ja surma läbi lahkunud liikme A. Pauksoni asemele P. Riives, maakonnavalitsuse esimees.

Revisjonikomisjon valiti täies koosseisus tagasi. „Kaja.“

Peakoosoleku otsuse põhjal 11. märtsist 1923. a. teatab O/ü. „Agro-Kultuuri“ likvideerimis-kommission, et o/ü. on likvideeritud ja o/ü. tegevus loetakse lõpetuks.

Kaubandus - Tööstusministeeriumi tööstuse osakond on järgmiste uute tööstustevõtete sisseadmiseks ja tööalgamiseks luba annud:

Friedrich ja Ed. Haan'idele ja Julius Helder'ile Narvas, Peetri tän. nr. 10 masinaehituse ja metallivalamise tehase sisseadmiseks. Tehasel on 60 töölist ja jõuandjaks 25 H. J. naftamootor. Valmistab igasuguseid masinaid ja veevärgi sisseadeid.

„Tapa tööstuse ühisusele“, Tapa alevi, jahu-, saeveski ja elektrijaama sisseadmiseks. Ettevõtte on 8 tööli. ja jõuandjaks 50 H. J. lokomobiil.

Kartulisaaduste ümber. ühingule „Amidon“ Wirumaal „Terevere“ ja „Kiikla“ mõisates tärgklisevalmistamise vabrikute sisseadmiseks. Ettevõtetel on 8 tööli. ja jõuandjateks 8 H. J. aurumasinaid.

„Simuna kartuliühisusele“ Kärsa mõisas, Virumaal, tärgklisevabriku sisseadmiseks. Vabrikul on 9 tööli. ja jõuandjaks aurumasin. Päevas suudab 200 puuda kartulaid ümber töötada.

Otto Prosa'le, Sooniste vallas, Läänemaal, tõrva- ja terpeniinivabriku sisseadmiseks. Ettevõtte valmistab puutõrva, sütti, terpeniini, äädikahapet, lupja ja puupiiritust.

A./S. „Astoria“ Tallinnas, S.-Tartu maant. nr. 47 tubakavabrikus tööalgamiseks. Vabrikul on 300 tööli. töötab elektril jõul ja suudab kuni 1.000.000 paber. päevas valmistada.

Johan Suurimats'ile, Karksi vallas, Pärnumaal, mehaanilise puutööstuse sisseadmiseks. Ettevõtte on 25 tööli. jõuandjateks 8 H. J. lokomobiil ja vesiturbiin 15 H. J.

Viru-Maidla masinatarvitajate ühisusele, Maidla mõisas, Virumaal, saeveski sisseadmiseks. Saeveskil on 5 tööli. ja jõuandjaks 12 H. J. lokomobiil.

Aleks. Saar'ele Sonda jaama lähedal, Virumaal, saeveski sisseadmiseks. Saeveskil on 15 tööli. ja jõuandjaks 12 H. J. lokomobiil. L.

Uued aktsiaseltsid ja osühisused.

O/ü. „Terve Kari“; tegevusala: teaduslike tootmiskatsete tegemine tarbeloomadega, loomade taudide vastu võitlemine jne. Asutajad: K. Saral, K. Happich, W. Gutmann, K. Lind, K. Roomet, M. Ilmjärv. Põhikapitaal: Emk. 2.000.000 jaotatud 400 osaks à Mk. 5000; asukoht Tallinnas.

(„R. T.“ nr. 44, 27. märts 1923.)

Isiklikud teated.

Abieluvaranduse lahutamise lepingud: Rudolf Adami p. Karp ja Anna Elise Andrese t. Karp, sünd. Belte („R. Teataja“ nr. 44, 27. märts 1923. a.).

Ärikalender.

12. aprillil. I. Eesti Tõrva ja Vaigutööstuse A./S. korriline peakoosolek kl. 5 p. l. Viljandis, Tartu t. 1.

14. aprillil. A./S. „Ektas“ erakorraline peakoosolek kl. 6 p. l. Tallinnas, Jaani t. 7, k. 22.

15. aprillil. Eesti Rahvapank, korriline peakoosolek, kl. 10 homm. „Estonia“ teatrimaja Punases saalis, Tallinnas.

17. aprillil. A./S. „Balti spordifriistade vabrik“, korriline peakoosolek, k. 6 õhtul, Tartus, Auru-laeva tän. 1.

17. aprillil. A./S. „Anglo-Esthonian Import Co.“ korriline peakoosolek, kell 6 p. l. Tallinnas, Vana Viru tän. 12.

18. aprillil. Põhja paberi- ja puupapivabrikute O.ü., korriline peakoosolek, kell 4 p. l. Tallinnas, Pirita tee 2-a.

20. aprillil. Vene Ekspeditsiooni A./S., end. Kniep ja Verner, korriline ja erakorraline peakoosolek, kell 5 p. l. Tallinnas, Lai t. 9.

Turu ülevaated.

Lina.

Kodumaa linaturul ei ole endisel viisil mingisuguseid muudatusi märgata. Pakkumisi on vähe ja nõudmine on vaikne.

Väljamaal, iseäranis Inglismaal, on elavust märgata. Viimase aja jooksul on Londonis Vene valitsuse lina müüdud kuni 2-3000 tonni ja Vene lina realiseerimine kestab edasi. Nõukugude valitsus näikse toimetavat oma linatagavarade realiseerimist energilisemalt, kui seni ajani.

Läti valitsus näikse oma linatagavara realiseerinud olevat, sest Läti lina nii tungivali enam välja ei pakuta.

Kõikidest andmetest võib järeldada, et inglased väiksemal viisil ostma hakkavad ja et linaturg selle läbi elavamaks muutub, ja et ka hinnad väikseli tõusta võivad.

Võiturg.

1.-31. märtsini 1923. a. on Eestist võid välja saadetud kokku 1947 tünni. Sellest Inglismaale 721 „ „ Rootsi maale 651 „ „ Daanimaaale 479 „ „ Hollandi 2 „ Väljaveoks on kõlbmatuks tunnistatud. 94 „

Viimase nädala jooksul tuli Ameerikast palju koloniaal- ja Daani võid tagasi Londoni turule, mis hinnad tugevasti alla surus. Samal ajal tõusis margariini järele nõudmine tuntavalt. Selle tõttu noteeriti viimase nädala jooksul Londoni turul Eesti võid:

Värvitud 184-188 sh. per cwt.
Värvimata 172-180 „ „ „

Lihaturg.

Põllum. Kesküh. „Estonia“ teatel on 25.-31. märtsini Eesti tapamajades tapetud ja tembeldatud:

	Kariloomi	Vasikaid	Sigu
Tallinnas . . .	285	2075	909
Tartus . . .	178	1071	314
Teistes linnades	173 ^{1/2}	1071	296
Kokku . . .	636^{1/2}	4163	1519
Eelmis. nädalal	860 ^{1/2}	3785	1551

Tallinna börs kursisedel.

4. aprillil 1923. a.

		Tehtud.	Ostjad.	Müüjad.
1 dollar	—	—	337 ^{1/2}	339 ^{1/2}
1 naelsterling	—	—	1575	1585
100 Saksa marka	—	—	1,59	1,64
100 Soome marka	—	—	920	927
100 Rootsi krooni	—	—	8985	9035
100 Daani krooni	—	—	6440	6490
100 Prantsuse franki	—	—	2200	2230
100 Hollandi guldnat	—	—	13300	13400
100 Läti rubla	—	—	131	134
100 Tšehosl.krooni	—	—	980	1020
1 kuld rubla	—	—	165	—
100 Itaalia liiri	—	—	1660	1710
100 Belgia franki	—	—	1905	1930
100 Helveetsia „	—	—	6280	6330

Tallinnas olid hinnad läbistõkku (markades puuda eest):

	26.-31. märts.	Eelmisel näd.
Numloomad (eluskaal)	520—	480—550
(tapetud)	900—1000	850—950
Numvasikad (eluskaal)	800—1000	800—1000
(tapetud)	1000—1440	920—1120
Nummsead (eluskaal)	1280—	1200—1360
(tapetud)	1680—1760	1480—1620

Tallinnas klareeritud laevad.

Sissetulnud 22. märtsist — 4. aprillini 1923. a.

Sisse- tuleku päev	Laeva		Netto reg. tonni	Lipp	Kapten	Kust tulnud	Last	Adressaat
	Liik	Nimi						
22/III	aurik	Poseidon	407	Soome	Lindroos	Hangö	Segakaup	Gahlnbäck.
"	"	Arcos	046	Inglise	Cappio	London	"	Dobrovolny flot.
"	"	Vineta	393	Saksa	Marnvardt	Danzig	"	Eesti laeva ped. o/ü.
23/III	"	Baltabor	788	Inglise	Valley	London	"	U. B. Corpor. Eston. Ag.
"	"	Bug	386	Poola	Hübershofen	Danzig	"	Clayhills.
25/III	"	Garonne	890	Daani	Hansen	"	"	Bornholdt.
"	"	Gudrun	1172	"	Andersen	Kopenhagen	Tühjalt	"
26/III	"	Erik	123	Rootsi	Nilson	Lovistoft	Segakaup	Clayhills.
"	"	Vilh. Russ	576	Saksa	Hassold	Hamburg	"	Trankmann.
27/III	"	Schlesien	865	"	Kriesen	Stettin	"	Ekspedits o/ü.
"	"	Claro	1387	Inglise	Vilkinson	"	Tühjalt	Laeva Ühisus.
"	"	Haparanda	532	Saksa	Hubert	Hamburg	Segakaup	Trankmann.
28/III	"	Libau	172	Rootsi	Blank	Danzig	"	Gahlnbäck.
"	"	Luele	738	Eesti	Kaup	Sunderland	Tühjalt	Laeva Ühisus.
29/III	"	Poseidon	407	Soome	Lindroos	Hangö	Kivisüsi	Gahlnbäck.
"	"	Castor	1015	Norra	Kobro	Liverpool	Tühjalt	Clayhills.
30/III	"	Ostara	728	Saksa	Schoof	Stettin	"	Trankmann.
31/III	"	Thorsten	970	Eesti	Silman	"	Segakaup	Clayhills.
"	"	"	"	"	"	"	"	Eesti laeva ped. o/ü.
2/IV	"	Strassburg	519	Saksa	Herzberg	"	"	"
3/IV	"	Brunook Varendorp	599	"	Prestin	Danzig	"	Gahlnbäck.
"	"	Albert	88	Rootsi	Skarlood	Stockholm	"	"
"	"	Ober. Haken	725	Saksa	Benitz	Stettin	"	Eesti laeva ped. o/ü.
4/IV	"	Camo	3220	Vene	Smirnoff	Hamburg	"	Narkomvnescht.
"	"	Jerm ak	2831	"	Seleninoff	Petrograd	Tühjalt	"

Esimest sorti
**paberossi- ja
piibutubakas**

Tubakatehas

Eslon

Tallinnas,
Munga tänav 5

Kõnetraat 9-40

Graafiline ühing
„KIRI“
Tallinnas, Lai t. 38, tel. 18-66

== Valmistab kõiksugu ==

tabelisi
planketta
vormulaare
palgaraamatuid
ringkirje

kontoritele ja kantseleidele
niisama ka kontoraa-
matuid igasugu
eriliniatuuriga

**Töö korralik,
hinnad mõõdukad**

Акционерное Общество
„ЭСТОНСКИЙ СЛИПЕРЪ“

THE ESTHONIAN SLEEPER CO.. LTD.

REVAL, NARVA STREET 13.
РЕВЕЛЬ, Нарвская ул. 13. Телеф. 14-70.
Адресь для телеграммъ: „ЭСТЛИПЕРЪ“.
Telegrams: „ESTLIPER“.

**ЗАГОТОВКА И ЭКС-
ПОРТЬ ЛЪСА.**

СЪВЕРНОЕ
ТОРГОВО - ПРОМЫШЛЕННОЕ
АКЦИОНЕРНОЕ ОБЩЕСТВО

NORDISCHE
HANDELS- & INDUSTRIE-
АКТИЕНГЕСЕЛЛШАФТ

REVAL, NARVA STREET 13
РЕВЕЛЬ, Нарвская ул. 13. Телеф. 14-70
Адресь для телегр.: „ТОРГОПРОМЪ“
Telegrammadresse: „ТОРГОПРОМ“

**ЭКСПОРТЬ
ИМПОРТЬ**

Mõnus ja heamaitseiline hügieenilise
vatiga pabeross - - - - -

„EWA“

on saada igalpool.

20 tk. 30 mk., 10 tk. 15 mk.

O.-Ü. „TUBAK“

Ainuke suurem Eesti paberossivabrik Tallinnas.

Kasulik ostukoht

**koolidele, raamatukogudele, kon-
toritele, kantseleidele ja igähele**

**Täieline koolide
warustus:**

Alati ladus kooli-, teadusline
ja ilukirjandus. Kõik õpeabi-
nõud, wihud, kaustikud, tindid,
suled, pliiatsid, kriidid, krihw-
lid, tahwlid, sirklid, pinslid, mai-
lid jne. jne.

Kõik kontoritarbed:

Äriraamatud, tseki-, kwiitungi-
ja saatelehe-raamatud. Kõik-
sugu paberid, kirjutusmasina-
tarbed. Ärikalendrid. Arwe-
lauad, arweplangid, ümbrikud
jne. jne. jne.

Joonistusmaterjalid. Portfeuille'id. Rahataskud.
Daamide käekotid. Reisu- ja käsikohvrid.

Trükitööde wastuwõtmine

Hinnad wõistluseta. - - - Jällemüüjatele % %
Koolidele ja raamatukogudele
hinnaalandus

Ko-ü. „Rahvaülikool“

Tallinnas, S. Karja tän. 23 Tel. 6-66